

ТЫЗЭКЬОТМЭ — ТЫЛЪЭШ!

Адыгэ Макъ-

1922-2022
Бэдзэогъум и 27-р — Адыгеим
къэралыгъо гъэспсыкіэ иэ зыхъугъэ Маф

100

Адыгэ Республикаим и Правительствэ иғъэзет

1923-рэ ильесым
гъэтхапэм
къыщегъэжьагъэу къыдэкы

№ 109 (22558)

2022-рэ ильес

МЭФЭКУ

МЭКЬУОГЪУМ и 23-рэ

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИЭП
къыхэтүүтыгъэхэр ыккі
нэмыкі къэбархэр тисайт
ижъугъотәштых
WWW.ADYGVOICE.RU

6 +

Хэгъэгу зэошхом щыфэхыгъэхэр агу къагъэкъыжыгъэх

Шыгъо-шіэжь Мафэм — Хэгъэгу зэошхор
къызежьагъэм фэгъэхыгъэ Урысые йофтхабзэх
къадыхэллытагъэу Адыгеим ирайонхэм
дзэктолхэм ямыжъобгъухэу, ясаугъэтхэу
арытхэм къэгъагъэхэр акіэральхъагъэх.

Къалэу Мыекъуапэ и Гупчэ
мемориал Адыгеим и Лышъхъэу
Къумпъыл Муратре Урысыем и
Президент и Полномочнэ лыклоу ЮФО-м щылэм игуадзэу
Владимир Гурбарэ Егъашлэрэ
машлом дэжь къэгъагъэхэр
щыкіэллыралхъагъэх, Хэгъэгу
зэошхом ильехъян советскэ
дзэктолхэу ыккі мамыр цыфхэу
фэхыгъэхэр агу къагъэкъыжыгъэх.

Джащ фэдэу йофтхабзэм
хэлэжьагъэх АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Тхъаматэу
Владимир Нарожнэр, федеральнэ инспектор шхъа-
Іэу Сергей Дрокинир, АР-м иминистрэхэм я Кабинет хэтхэр,
республикэ парламентым идепутахэр, Урысые политическэ
партиеу «Единэ Россиям», общественэ организациехэм, ныбжыкіэ объединениехэм, Юнармием ялышклохэр.

Хабзэ зэрэхъугъэу, мэкъу-

огъум и 22-м ичэш Адыгеир
йофтхабзэу «Свеча памяти»
зыфиорэм хэлэжьагь. Партиеу
«Единэ Россиям» хэтхэм, во-
лонтерхэм, общественэ дви-
женихэм ялышклохэм, молодо-
гвардейцэхэм Мыекъуапэ и
Гупчэ мемориал шэф остыгъэ
мини 3-м еху щызэкъагъэнагь.

Шыгу къэтэгъэкъыжы Хэгъэгу зэошхом ильехъян Адыгеим щыщ нэбгырэ мин 80 фэдиз
фронтым зэрашгэгъягъэр, ахэм ашыщэу нэбгырэ мин 30-м ехъумэ яунэ къызэрэмыгъээжьагъэхэр. Ахэм яхъедэкъупшхъэхэр іэкъыб къэралыгъо 23-мэ ашычалхъажыгъэх. Адыгеим щыщ нэбгырэ 59-мэ Советскэ Союзым и Лышъхъузыцээрэ
Щытхум иорденишрэ къафагъэшьошагь.

АР-м и Лышъхъэ
ипресс-къулыкъу

Сурэтхэр А. Гусевым тыри-
хыгъэх.

Тизэдэгүүштэйгэхэр

ПСЭМ ПСЭ ПАГЬОХЫ

Тхэкло цэрыгоу Мэшбэштэй Исхакъкь игупшысэ зэпүүи-зэпүчи имылэу мэлажьэ. Икъелэмэйпэ кыччэкыгэ тарихь роман 20-м ехүм джыри зы каххэхьуагь — ар «Лагъорэ Накъэрэ» зыфиорэ романыкэу («Лаго и Наки») урысыбзэклэ кыдэкыгээр ары.

Адыгэ лъэпкыым итхэ-клошо тыгу кындеяа тарихь романыкэмкэ тифэгушуагь. Хышшээр зильэпсэ произведениян ытхын фаеу зышыгээр ыкыи аш мэхъанэ зиэ гупшысэу пхырыкыхэр, романым кындуатэрээр зедгашшэмэ тшоиньоу зындулдъекларь.

— Лъэхэн пэччь ежь ишьоштэ-теплээ зими щыпсэурэ цыфхэм язэхэтикэ-зэфыщтыкэхэр ыкыи яшэн-гъэпсыкэхэр псыхагьэ мэхъух. Тильэпкэ ылъапсэ дэгью тшэн фае, «тыльэпкыж» оло къодыекэ икъурэп, — оло Мэшбэштэй Исхакъкь. — Тиблэкыгэ зыфэдагъэр тъэнэкъуабэклэ дгэунэфызэ, тинепэрэ мафэхэм тягугүн зэрэфар мы романыкэмкэ къэгъэтхымэ сшонгугаагь.

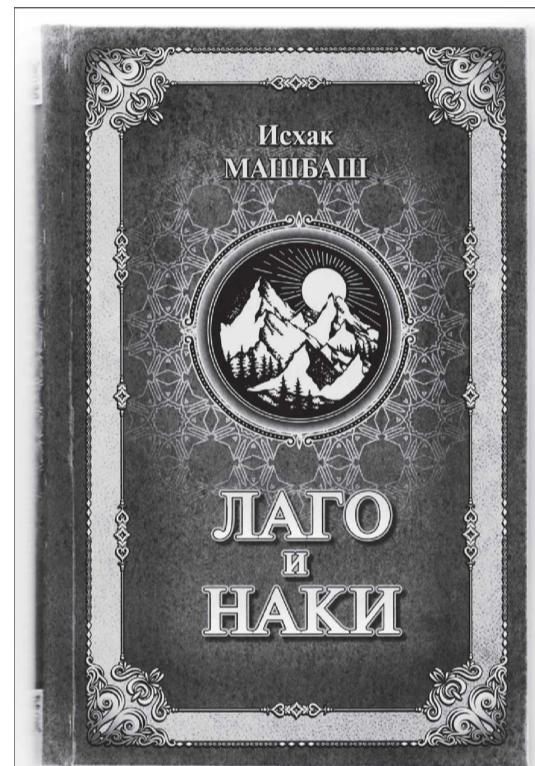
MakIэу зытыргэгэпсафэшь, къипедээжьбы:

— Лагъорэ Накъэрэ якъэбар-хышшээр ижь-ижъижым кынчжайхэр, непэрэ мафэхэм къанэсигь, зэхэзыххэрэм агу ыгъэтакьоу. Мы шулъагьу къэмынхагьэм итемэ У. Шекспир итворчествэ «Ромео и Джульетта» зыфиоремкэ кынччиротыкыгь. Аш фэдэ хъазыр, плон хувумэ, Лагъорэ Накъэрэ къарыкъуагъэр. Хышшээм къеуатэ клалэм пшьешхэжьшер шу зэрилтэгүйгээр, ау яте дигъеклайгэп, зинаасып зымыгъотыгээ ныбжыкыгын дунаим хэзэжьшэх. Тхыдэхэр, къэбархэр, хышшэхэр, таурыххэр егъашшэм лъэпкыым кынччиротыгэх, ахэм лъэпкыым ишылакэ зыфэдагъэр кыралотыкы.

— Романыкэм сида кындуатэрэр, уахьтэу кынубитырэр, геройхэм язъэпсыкэш-шыкылхэр, ахэр зэрээххуялхэрэр ыкыи а лъэхъаным зэрээлорыш-шыкылхэрэр?

— Пшэштэй шьэ пчагъээр кээ узэкэлэбэжьмэ, адигэхэр лъэпкэ заул хуухэу Нарт хэгтэгүн щыпсэущтыгэх. Темир Кавказым ичыгүхэм зашаушшомбгүзэ, Кырым хыгъэхүнэ нэ ныкъом нэсийтгэх.

Нартхэр лъяхуяж-пельуаныгэх ыкыи ахэм а лъэхъаным тхыдэрэ пшынаньэрэ бэ афызэхалхагъэр. Зэгорэм мы чынэлээ ингээктолтгээм адигэ нартхэм яшылэнгэ щыбыжьу-

гъэр, рзыкынихуоу адигэ-нархэм ялэр япийхэм зэралхон-зыИлгагъехан ямурадыгъ, ара?

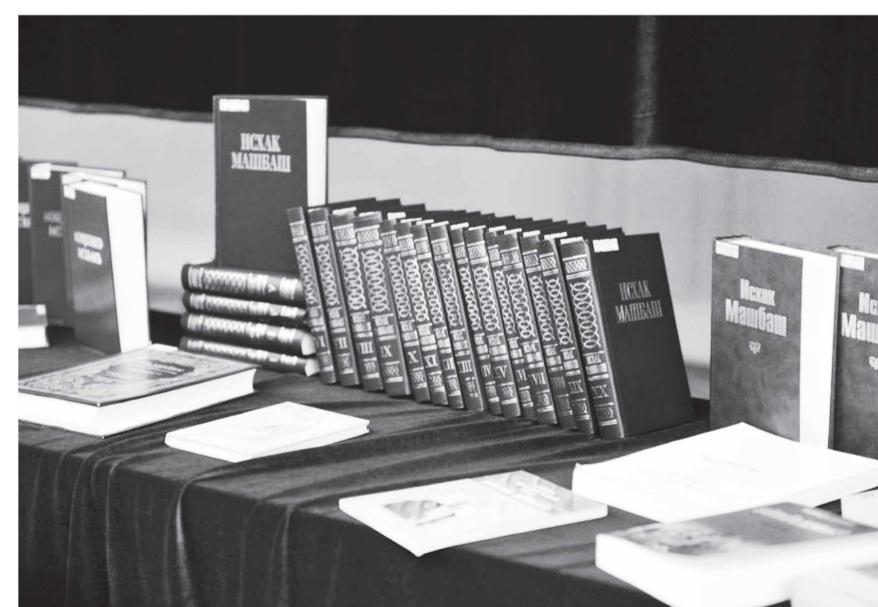
— Ары. Заокэ къафыкъокыре пыйхэм унэхэр агъестыгъэх, былымхэр зэралхон-зыгъэх, бзылфыгъэхэмрэ сабыйхэмрэ гъэрпэм аштгыгъэх.

Ежь адигэхэм лъэпкэ заохэр зэралхон-зыгъэх. Ау зэлъэпкэ-гъухэр зэхэхъанхэр, къэзэрэцхэнхэр, ягушуагьо зэдаалтыныр, ягумэкынгъо зэдааччыныр аш пае къагъанштыгъэл. Ахэр зекло клохэу къызагъэзэжькыэ, Чынты, Зыхы, Муутыэ хэгъэхүм ашылагъэхэу, е хы Шуцэ кыб Хъат хэгъэгум «тильэпкэгүн хъатхэм адэжь тышылагъ» — алоштыгъ, тхъабэхэм яльеуштыгъэх.

— А зэман чыжъэми адигэ-нархэм пыйхэр ялгъэхэ?

— Егъашэрэ пыйхэр адигэ-нархэм иныжхэр ялгъэх. Ахэр клоччешхуагъэх, тхъагъэлчыгъэх, хылаагъэх. Ежь нартхэри лыгъэнчагъэхэп, псэемыблэжьгэх. Ау ахэм иныжхэм яхылгъэ-нэпсиягъэ пшагъэгүпшэу шхъащыгъуужьяджи ахэтигъ.

— Романыкэу «Лагъорэ Накъэрэ» птхыныр угу къэзгэхъигъэр, ашкэлхэр ялгъэхэдэжэсм ебъаш-шыл-шишыгъуагъэр?

тэргъогъагъэхэп, аши уаххээшыккэгъагь.

— Романым итхын охьтэ тхъапшиа тебгъэ-кюдагъэр?

— Тхэнэры есымгъажьээ гүкээ сэгүуае, сэшыпэ, тарихымкээ зысгэгъазэ. Хыгъэ-шыгъээр земанэу зыщыхыгъэхэп зыфэдагъэр, щылакэ-псэукээр, йофшэкээ амалхэр, къэххурэ сабийм мэхъанэу ратыщыгъэр, цыфхэм азырагу ильгээ зэфыщтыкэ-шыкэхэр, нахыжь — нахыкээ шыкэ-гъэпсыкэхэр, шэн-хабзэхэр зэрээрхажэштыгъэхэр сэгъэунэфых. Пэсэрэ тхыдэхэр, таурыххэр, хышшэхэр, нарт къэбархэр романым бэу Ѣызгъэфедагъэр. Тхынэм ильэситу тезгээлодагь.

— Мы произведением анахь унаштэу пхырыщыгъэ гушишэ шыхьаилгъэр?

— Зэман чыжъэхэм ялэмэ-къэлэмакьэ зэфэдэклэ жэрийн творчествэ ыкыи нарт эпосын къихэнагь. Аш къихкэу романыр эпосын еслхи, хыгъэ-шыгъээр художественнуу къислотыкыгь. Зэкээ стхын сүгү хэлтээр художественнуу зызэсгээзафэм, тэзыщыгыр, тэзыфэдэр, блэкигъэмкээ къихкэу, непэрэ мафэхэм гушишэклэ къясчэлэгъ. Мурад шхъалэу романым пхырысшыгъэр — Жъымэрэ Клэмрэ зэфэсшэнхэр, нахь зэпэблагь сшынхэр ары.

— Тхылым икъыдэгъэ-кын зытишэ ифагъэр, мыльку Ішылгэхъуу къип-фхъугъэр?

— Сэр-сэрэу кынчжэгъэхь. — Тхыаугэгээлэу, Исхакъкь, уахьтэ къыхэхэр, гушишэгъээр художественнуу зызэсгээзафэм, тэзыщыгыр, тэзыфэдэр, блэкигъэмкээ къихкэу. Ори ары.

Дэгүүштэйгээр
МАМЫРЫКЬО Нуриет.

Хъэдэгъэл! Э Аскэр къызыхъугъэр ильэс 100 зэрэхъурэм ипэгъок!

Илэжьыгъэ щитхүүшх къыфихьыгъ

Шэныгъэлэжьэу, усаклоу, зеклолтэй Хъэдэгъэлэ Аскэр 1922-рэ ильэсүм 10ныгъом и 20-м куаджэу Хъатикъуаे кыщыхъугь. Сабыир дунаим щызэльашээрэ шэныгъэлэжьышхо хъущтми, нарт батырхэр ыгэшсэжжыщти зыми ышлагъэп.

Хъэдэгъэл! Аскэр Адыгэ къералыгъо кіләеъджэ училищым щеджагъ, Адыгэ къералыгъо кіләеъджэ институтыр къуухыгъ. Зэошхэу нэмьц тэхаклохэм къыташыллагъэм хэлжэягъ. Зэо ужым Адыгэ научнэ-ушэтэк!о институтым тофшэнэры щыргеъажэ ыкни ильяс 63-рэ щэлажье. Июфшагъэ щытхуушко къыфехы, ыцэльагэу елты.

пэм езгъэккүщхэми, магнит лентэм тестхэштим сшлагъэн», – ылоштыгъ шлэнэгъэлэжым.

1971-рэ ильясым Хъэдэъял! Америкэм къогъагъэ. СССР-мк!э апэу зыльапэ Америкэм ич!ыгу изыдзаяхъэм арашышигъ. Клубэ Щэбанэ ик!эн къышэжыгъагъ. Ари псынклагъэн. Архивыр СССР-м къэп-щэжыным пае типосольствэу Америкэм шы!эм йизын къыы-

Аскэр наукэшхом игъоуг тэуцагъ. Аспирантурэр кыуухыгъ. Кандидат, нэүжым доктор, академик хүгуяа. Аш угъоен лъэнныкъомкэ юфышко ышлагъ. Адыгэ хэкум, Къэбэртае, Черекесием, хынушьо Шапсыгъэм, Краснодар краим ашыгуяа. А ильэсхэм Аскэр ынаа эпосым лъэшшу тыридзагъ. Тбилиси аспирантурэм зэкъом, грузин шлэнигъэлэжжхэм нарт эпосым дэлэжжэенным къыфагъэущыгъ, нахь клаагъегушуу.

Лъэпкъ байныгъашху итэхү-
хьагэе хъугъэр къыгульоижку-
ным klyachl'eu илэр рихыллагъ.
Зыфаclорэр тижэрэйlo усэ ша-
гьюхэр ары. Ахэр зышlэхэрэ,
къэззыуатэхэрэр къыхэгъэшы-
гъэнхэ ыкИ къэтхыжыгъэнхэ
фэягъ. Зэгъэфагъэу институтын
иархив хэльхьагъэу, етланэ
тхыль шыгъэу къыдэгъэкIыгъэн-
хэ фэягъ. Аш къыкIэлъклоу
ушэтихэр яшылзэгъэнхэу щы-
тыгъ. Шэнэыгъэлэжхэр зыщы-
зэуkIэхэу, фольклор наука
къыгъэуцурэ тофыгъохэм,
шъхьадж илорлотэ бай зыщите-
гущыгъэхэрэр зэхэшгъэнхэ,
нэмэкI чыпIэхэм аашашырэ
научнэ форум инхэм ахэлжэх-
хэ фэягъ. Къэбаруатэхэм,
тхыдэуатэхэм, орэдьлохэм,
джэгуаклохэм апае зэуkIэхэр,
конференциехэр, фольклор-эт-
нографическая, фольклор-музы-
кальная экспедициихэр зэхэш-
гъэнхэу щытыгъ. Джа зэпстэуми
Аскэр илахьшыу ахэл-

Аскэр иахышу ахэль.

Лъяпкъ кіэным иуѓоижыын къыфэдгъэзэжымэ, нарт пышнальэхэм, къэбархэм, орэхдэм ауж бэрэ зэрифагь. Израиль, Америкэм, Тыркуем, Сирием ашыгсэурэ адигэхэм ялоруя-тэхэр кытхыжыгъэх. «Адыгэ лъяпкъ эпосым сыйзпэхъэм, аш фэдизрэ сыйпильщими, ильэс 20-м ехъу ыхыщими, ары паклошь, нартмэ ялъагьо псыхъохэр, хыхэр, Атлантическэ океаныр зэпьисагъэчыщыми, тильэпкъэгъухэр нахыбэу зэрыс хэгъэгумэ саращэщыми сшлагъэп. Ахэм яжэдэкіэу нарт пышнальэхэр, къэбархэр, орэхдэр тхъа-

значенного для передачи Адыгейскому научно-исследовательскому институту (Гоголя, 8).

Прошу Вашего разрешения на ввоз материалов в СССР».

Аш описэү материалхэм ягъу-сэри гуильхъажыхи, кіэтхэжьыгь. Архивыр тикъэралыгъо къырищэжынэу Щербаковым Ілизын кыритыгь. Джар икъэшэжыкіэу Клубэ ѩбанэ иклен Аскэр кыщэжыгь.

1993-рэ ильэсым шэклогум и 25-м Аскэр апэу адигэхэмкэ Израиль куягъэ. Аш кышигъэжьагъэу мы мафэр адигэм и Мафэу агъэмэфэкы.

Нарт Саусэрыкъо нартхэм машшор кызызерафихыжыгъэм фэдэу Аскэри ахэм апэу ани-гээсыгъ чыгужжым иджэнйкъо машшо ифэбагъэ, машшом итугъо фабэ акынгъэуагъ. Къэралыгъо зэфэшхъяфхэм арьс адыгэхэм пъемыдж афишыгъ, гъогур къа-фызээлихыгъ. Аскэр Іэкібыг хэ-гъэгубэмэ аашашэ, шу аашальгъу, аашалытэ. Ахэм аашышэу Тыркуем 1998-рэ ильэсым фольклор-этнографической экспедиции щылагъэм сэри сыхэтигъ. Ащ кыргызэльгъуагъ гү-фэбэнгыгъэрэ шхъяэкїафэрэ Хъэдэгъэлї Аскэр кызызэрэфы-рьялэр.

Генезис эпоса «Нарты» (Майкоп, 1997), «Память нации. Идейно-тематическое и художественное своеобразие героического эпоса «Нарты» (Майкоп, 2002).

Мыхэм шлэнгъэ лэжым инджылызыб зэмрэкэ французы бзэмрэкэ резюмехэр афишигъяэх. Илофша гъэхэмкэ кыргъэльэгъуагъ ыкын научнэ сообществэм шынын къэкэ ыштагь лыыхужы нарт эпосым ыкупканлыгъуа зарэштыр.

A black and white studio portrait of a family of five. In the foreground, a man in a dark suit and tie looks directly at the camera. Behind him, from left to right, are a young boy in a white polo shirt, a young man in a patterned blazer, and a woman in a dark jacket with a brocade collar. The background is a plain, light-colored studio backdrop.

итхэгъагъэр: «Товарищу Л.В. Щербакову, консулу, второму секретарю Посольства СССР в Вашингтоне. Согласно Вашему совету я в г. Патерсоне составил описание текстов адыгского фольклора и адыгского народного эпоса «Нарты», отобранных из личного архива Шабана Кубова и предназначенного для передачи Адыгейскому научно-исследовательскому институту (Фогель, 8).

Прошу Вашего разрешения
на ввоз материалов в СССР».

на ввоз материалов в СССР».
Аш описэү материалхэм ягыу-
сэри гүильхъяжыхи, кээтхэ-
жыгыгь. Архивыр тикъэралтын-
кырыщжынын Ѣщербаковым
Изын кырытигь. Джар икъэ-
шжэжыкылай Клыб ѩебанэ иклэн-
дэжээр ишшэжиг.

Аскэр къыштэжьыгъ.
1993-рэ ильээсүм шэклогуум
и 25-м Аскэр апэу адыгэхэмкэ
Израиль куягъэ. Аш къыштэжъэ-
жьагъэу мы мафэр адыгэм и
Мафэу агъэмэфэкы.

Аскэр адыгэ лыыхујкъ эпосэу «Нартхэр» зыфилорэр 1968 – 1971-рэ ильэсхэм зерегъафэ, зэхегъяуцо, гущылапи, гущын-Іалын, эпосыр къэзышотэгъэ тхыдэуатэхэм ясурэтхэри, ущызгъязуази дэтэу тхыльибл хьоу кыдегъякы. Адыгэ сурэтышл Испэласэхэй, дунаим щизэлтшашэхэрэ Мэрэтыкъо Долэтэрэ Хъяланыт Аисэрэ «Нартхэр» агъэкэрэклагъ. Мы йошшшэ шхомкэ Хъэдэгъяланэм шушшэлэе ин алчига пъедынчм фишшэл

Наукэм щылажъэхэрэм ашээр нарт эпосыр зиэмкээ зэнэкью-күшхохэр зэрээндэгийн эпосыр къеуугъонин, зэбгъэфэн, къыдэбгъэкъыныр, ау Аскэр ашкызыуцугъяа. Уштын инхэр эпосым ехыылдагъяа ышыгъяа. Ахэм къатыгъяа монографиехэу «Героический эпос Нарты и его генезис» (Краснодар, 1967), «Героический эпос Нарты адыгских (черкесских) народов» (Майкоп, 1987), «Память нации.

Шэнгэлэгжээштэй. Шэдэгэлэлээ Аскэр Европэм икавказологхэм юобществэ зэлүкіешхоу ышынхэрэм ахэлажьэштэйг. Аш ежийнхэтэйг. Англием, Голландилем, Германием, Урысыем ашызэхашэрэ юфтьхабзэхэм къащи-гүшүйэштэйг. Доклад тъэшгээжон-хэр къашишытгэйг, секциихэр ашызэриштэйгъэх. Аскэр икіещаклоу мы обществэм ия VI-рэ зэлүкі Мыеекуапэ 1992-рэ ильэсым щыкluагь, дунаим ичынгээ зэфэшхыхафыбэмэ къа-рыкыгье шэнгэлэгжээшхохэр аш къэклюгьягэх. «Нарт эпо-сымрэ кавказ бзэшэнгэймэрэ» ыцлэу, зэлүкім иматериалхэр дэтхэу 1994-рэ ильэсым Мыеекуапэ тхылъ кіеракіэ къы-щыдагъэкыгь.

1996-рэ ильэсүм Мыекъуапэ республикэ конференциеу ёши.

ШІэнныгъэлжжыхәми тхылтым осешхо кыышкашыгъ. Гүштіем пае, Сирием (Дамаск) шыпсәурә шіэнныгъэлжжызу Адель Абдулсләлам Лашәм мырәуштәу кытыхыгъ: «Нартхәм ятомибл адигәхәм ядышье йошхыбыл. Хъэдэгъяләм адигәмә якіэн мыкло-дыхынәу ышыгъ». Джон Коларуссо (Канада) профессор-кавказологым «Гадагатль сделал бессмертным духовное и культурное наследие адыгов... Семитомник «Нарты» больше поможет нации, чем деньги и оружие» ытогъягъ. Профессорәу Сидельниковым (Москва) лъэшшу ығъашшіегъоъагъ Хъэдэгъяләм ышшіегъе йофыр. Ары зыклиуағъэр: «Я удивлен богатырской работой составителя. Это огромное богатство адыгского народа».

Аскэр фэягъ нартхэр нэмүүсийн
кыбзэхэмкіэ кыыгъэгүшүйэнхэу.
Адыгэ эпосыр цыиф лъэпкъ
зэфшыхафхэм алтыгъээсынэу,
дунэе хъарзынэцүм рильхянэу.
Икъоу кыыгурлыющтыгъэ аш
имэхъянэ. Джащ фэд томиблэу
адыгабзэкіэ кыыхаутыгъэ тью-
тыгъуа хъужыгъяэр кыыдигъэ-
кылжынэу фэягъ зы монографи-
е иғусэу. А юфыри ригъэ-
жьэгъагъ, ау ар кыыдехъугъа-
гъэп. Аскэр зыкіэхъопсыщтыгъэ
юфыр (томиблым икъыдэгъэ-
кылжын) институтын фольклоры-
мыкіэ иотдел 2017-рэ ильясым
зэшүүихыгъ. Меценатэу Шъэумэн
Хъазэрт иунэе мылькукіэ томи-
блыр икіэрыкіэу кытырадзэ-
жүүц.

Нарт лыыхъужъхэмрэ гуашхэмрэ, Аскэр зэрэкхьопсыщтыгъеу, нэмыхыбзэхэмкіи, гущылэм пае, тыркубзэклэ къэгущылагъэх. Хуяжъ Фахри къэбэртэябзэклэ ыкчи тыркубзэклэ «Нарт Саусэрыкъу» ылоутхыль къыдигъэкыгъ. Аш къы-

Сэмэркъэум икъогъуп

Адыгэ нарэхэр

Адыгэ Iорлуатэм нарэхэм чыпшо щаубыты. Къэогъэн фасе апэдэдэ нарэ пэпчъ ежь иеу, щхэн гъэнэфагъэ зэрэхэлтыр. Зыхэм фэбагъэрэ шъэбагъэрэ акэль, адрэхэм щэнаут, губж ахэль. Зыхэм уагъэшхи, зыуагъэгъэпсэфы, адрэхэм урагъэгупши, шыпкъагъэ ахэль.

Ахэм социальны, экономический, политический, тарихь зэхъокынгъэу щылакъэм хэхүхээрэр алжалыс ыкы художественны шуашэм ильэу цыфхэм алашхъэ кыральхъэ. Непи ахэм лэшэгъу чыжъехэм ашыхуугъэ хуугъэшагъэхери кыагъэльягъо. Ілэужыбэм «яшэфхэр» кызээлахах.

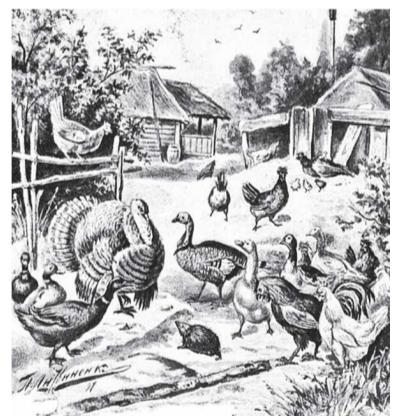
Тхэкъе-еджакъэ зэрэмыагъэм кыхэкъе адыгэхэм ятарихь ижлэхуабэхэр кычанагъах, ау зырызхэри къэнагъэу непи кылдекъокъах.

Нарэхэм уильэпкъ итарихь, игубзыгъагъэ, ижабзэ ильэшни, — пшлэмэ пшлонгъо уашы.

Тинарэхэм адаклоу нэмыхы льэпкъэм яхэу тижабзэрэ тилорлуатэрэ ашыщ хуугъэхери щыэх.

Непе гъэзетеджхэр, шуузыгъэшхын, зышъозгъэгъэпсэфын наре заулэ шуапашхъэ кынсэльхъэ.

«Мэшэлахь»

Ний горэм тхачатыбэ илагъ. Ахэр ыгъашхуу щысызэ, зыбзыльфыгъэ горэм блэкъити «Ал, сидэу тхачатыбэ уил», — кыриуагъ. Ныор губжыгъэ: «Мэшэлахь ю, нэ атебгъэфэшт мыхэм». Заулэ тешлэгъэу нюом итхачатхэр эзкэллагъэу а бзыльфыгъэр кыблэкъити: «Мэшэлахь, сидэу тхачатыбэ пшлолагъ», — ыуагъ.

«Зырыз пхъэнкъэгъу шъушы»

Нысэм джэхашьи ыпхъэнкъэрэп, уни зэйхыэрэп, зегъэдахашь екы. Ныом зэкэлофыр ешэ. Лыжымын иню риуагъ: «Нысэр къэлжы хуумэ пхъанкъэу уцу, сэ, зыгъэпсэф, ныу, — соныш, пхъэнкъяхъэр пысихыщ, — хуурэм теплъин».

Зэралуагъэу ашыгъ. Нысэр къаклоу зельэгъум, нюом пхъан-

«Къамэм сифае зыщыхъущтыр сэшта сэ?»

Тизыкъуаджэ зыкы къамэр зыгуихъущыгъэп. Шъузым ыуагъ: «Ашыуу, мыхъущими нэмаз пшы хумэ зыгохыбы мы къамэр?»

«Мы нэмазым сывыштыс та��ъикъим къамэм сифеенеу хуущими сшэрэп ныла!» — ыули лыр къэгубжыгъ.

«О учыыеэз улэшт»

Лыу ригъэжьагъ. Лыжыр кэлтирыхъи, упшыгъ, зэ зыгъэпсэфыба, ныу», — ыули пхъэнкъяхъэр кыиихыгъ. Нысэм, «шъузэмбенэу зырыз пхъэнкъэгъу шъушы, — къариули къаблэкъигъ.

Фэш къихэхъакъомэ

Зы лы горэм ошэ-дэмшылэу пъээ дэмшэхъылы зишыгъ. «Сыд къюхуулагъ? Пльакъо фэш къихэхъэгъэн фасе, араба?» алын къеупчыгъэхти, «Хуау, хэт зыуагъэр? Неущ псым сывхъаштыш, спакъо фэш къихэхъакъомэ сэштош ары», — ыуагъ лым.

«Нам вам я не знай»

Чэш горэм жыыбгъэшхо къепчи, Ленинным исаугьэтэу еджаплэм дэтыр риуагъ. А чэштим зипэсэкъогъу тэфэгъэ адигэ лыжыр милицион фытеуагъ. Дежурнэу «Нам» зыпъэкуацэл трубкэр ештэш, «Нам слушает» — elo. Пэсаклор губжыгъэу: «Нам вам сэ сшэрэп, Ленинныр ебэджыгъэш, къаклу гъэуцуж», — ыули телефон трубкэр тырилдэжьагъ.

«Я Алахь, непэ мэфэ пстэумэ анахь мыгъу»

Лыу тыгъуакъомэ ахъункълэм, «Я Алахь, непэ мэфэ пстэумэ анахь мыгъу», — ыуагъэти, тыгъуакъом, — непэ зэкъэми ямэфэ мыгъоп», — ыуагъ.

«Чэштым зыгорэ жъугъотыным шъущэгугъа?»

Чэштым тыгъуакъохъэр унэ тхамыкъэ горэм ихъэхи, лыхъоу фежьагъэх. Лыр къеуши

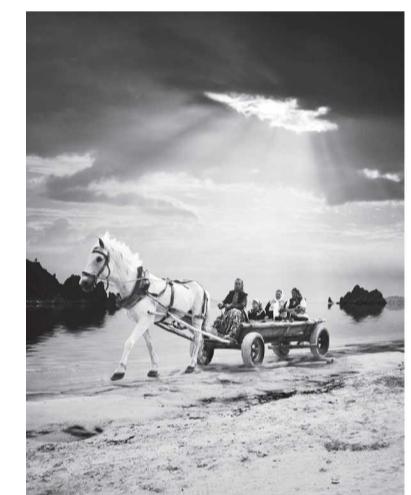
къариуагъ: «Олахъэ, сэ мэфэ нэфэу мыш зи изгъуатэрэп, шьо чэштым зыгорэ жъугъотынэу шъущэгугъа?»

«ПупшIэ зэфищагъ, ынапшIэ дищэягъ»

Кэлэжъым кыфэе пшашъэр унэ дэгүм ис. Ежь зыфэе пшашъэр унэжь цыкъум ис. Унитлур зэлэблагъэ. Ежь унитлумэ азыфагу ит. Зэтекъагъэу, пкъэу чэсагъ плонэу Ѣыт. Ефэндри пшэшьэ дахэм енэццэу иунэ зыблыргъэхы. Клалэр кызельэгъум кыгуахы къариуагъ: «Сыд, хам кыльфыгъ, узэтекъагъэу зыпэтыр?» «Сшэштыр сшэрэп, ефэндри, сывыфаэр сывыфэмье сывыфэе унэм ис, сывыфэмье сывыфэе унэм ис», — ыуагъ калэм. Ілэушпэ зэфищагъ, ынапшэ дищэягъ ефэндым.

хъажыгъэ горэм зэхихыгъэ шъыхъарышо горэм (къэлэшхо горэм) итхаматэ лыжыгъэу нью зимишэжьэу къэзымыщжэжъирэм, ньюу лыжъ зимишэжьэу дэмийкложырэм тазыр ательхэгъэн фасеу ыуагъэу. Арыти, «Джар пачьыхъэ хъун», — ыуагъ нью.

«Я Алахь пхырыгъэцIэцI, пхырыгъэцIэль, пхырымыцIэлтымэ сыгъалI»

«Тхъэм нэужыпкъэкъ зэрэчылэу яй»

Лыу мэзиц нахь кызища гъэр мыхъугъэм ишьуз сабий кыфэхуугъ. Гүнэгъухэр къаклу кыфэгүшуагъэх. «Тхъэм нэужыпкъэкъ зэрэчылэ ар якал, арышь, сэ аш сиоф хэльэп, — ыуагъ лым.

«Пцэжъием кыуагъэр»

Лы горэм хъакланэ куагъэ. Ианэр къагъеуцугъ. Пцэжъиэ пъэжъагъэ цыкъу дэдэу кытыралхъагъ. Пцэжъиэр цыкъу дэдэу, мэ тэклю кыыпихэу Ѣыт. «Шхэ тихъакъэ», — кыралуагъ. Лым пцэжъиэр кыыштишь, ытхъаклум рихыллагъ. Зыгорэхэр риуагъ. Бысымым ар гъэшэгъоны щыхъуугъ. «Сыд, тихъакъэ, мы пцэжъиэм кыуилорэр?» — ыули къеупчыгъ. Ар ослонэн, сибысым, — ыуагъ хъакъэм. Сичан цыкълоу сэлпэзи псым хэфэгъагъэр пъэгэгъуя? — сиуши сеупчыгъэти, олахъэ бэу угъэшэгъоным, ар хэти кыышэжъира, сэ псым сывызыхыгъэр ильэсүм къехъуугъ, къисиуагъ, — ыуагъ.

«Джар пачьыхъэ хъушт»

Нахынэ жыы хуурэр агъэлкыти, агъашхэти матэм рагъэтысхъажыщыгъэ ыкы матэр пальэштыгъэ. Ауштэу нью хуужыгъэу матэм рагъэтыс-

шъузыщхэр къаклу, кум рагъэтыхъи ращэжьагъ. Псыхъор зэпаачын фасеу хуугъэ. Кур псым зыахъэм күчэрхъыимэ загъазэмэ, псэу чъэрэм «шку-шкушку» къало зэхъум, пшашъэм къиуагъ:

«Ал, сидэу сицокъэдьжыгъэ макъэ фэд ар». Псыхъор зекъхэм шъузыщэмэ ашыгъ горэм ицокъэ зэклэдэ зэкигъэччишь, пшашъэм цуакъэри, масти, цокъэдьжь лудани кыралуагъ. «Джэгум цокъэ зэктэхъыгъэр съыгъэу сахэтын, моу сывызкэдэжъ», — къиуагъ пшашъэм лынэ къыкъэмыкъынэу хуугъэ. «Я Алахь, пхырыгъэцIэль, пхырымыцIэлтымэ сыгъалI», — елошь мэгъы. Ары шъхъай, мастэр пхырыцIэлтырэп. Кум кыра гъэгъазиши, пшашъэр зыехъэм афащэжьыгъ.

«Ефэндым нахь о нахь пшIэна?»

Ил лы, нанэ горэм изакью къэнагъ. Къицымэ зырызэу ашээ аыгъыщыгъэ. Зэгорэм ыкъомэ ашыгъым ыкъыб исэу ядэжь ыхъизэ, ефэндир къалукагъети, «А сиклал, а уакъыб исы, къыбикъэ зешумыхъэу лы ештуяжъ», — къиуагъ. Клалэм ефэндым зыфигъэгусагъ: «Сыда, ефэндир, тэнэ ар сидэуштэу епшошурга?»

«Ефэндым нахьи о нахь ыла? ыули, нанэр ыкъо ыкъыб етъыргугъ. — Ефэндым ылорэр тэрээ», — ыуагъ.

ШъЭОЦЫКУ Асыт.

Искусствэр — тибайныгъ

«Исламыер» щытхъум изехъакIу

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо орэдьо-къэшьокло ансамблэу «Исламыем» ипчыхъэзэхахъэ Краснодар щыкIуагъ.

Къэралыгъо гъэпсыкIэ илэу Адыгеир зыпсэурэр ильэси 100 зэрхъурэм фэгъэхыгъэ зэхахъэр гум шукIэ къинэжыщ. Краснодар краим күлтурэмкIэ иминистрэу Виктория Лапинар, Адыгэ Республикэм күлтурэмкIэ иминистрэу Аупъэ Юрэ, нэмыхъэри пчыхъэзэхахъэм къыщыгушыагъэх. Адыгейм икъэралыгъо гъэпсыкIэ пытэ зэрхъугъэр, лъэпкxэр зэгурьоххуяа республикэм зэрэшыпсэухэрэр, Краснодар краимрэ Адыгэ Республикэмрэ язэпхыныгъэхэр щынэнгъэм зэрэшылькIуатэхэрэр зэхахъэм щыхагъэунфыкIыгъэх. Краснодар итвортческэ йошлапIуя Л. Д. Гатовын ыцэ зыхыре «Премьерэм» тысыпIе нэкI илэжыгъэп.

Адыгейм иныбджэгъушюу, Урысъем, Украинэм, Адыгэ Республикэм янароднэ артистэу, Пшызэ и Къэралыгъо академическе къэзэкхор ихудожественнаа пащэу, композиторэу Виктор Захарченкэр, Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо орэдьо-къэшьокло ансамблэу «Исламыем» ихудожественнаа пащэу, Урысъем, Къэбэртэе-Бэлькъарым, Къэрэшэ-Шэрджэсым, Адыгейм янароднэ артистэу, Ахбъазым, Пшызэ искусствэхэмкIэ язаслуженне йошлапIешхуо, Краснодар күлтурэмкIэ ыкIи искусствэхэмкIэ иапшэрэ еджапIе ипрофессор гъэшIуагъэх, композиторэу Нэхэе Асплан зэхахъэм хэлэжьагъэх, гущыIе фабэхэр къафаIуагъэх.

Краснодар краим иансамблэхэм пчыхъэзэхахъэм орэдхэр къыщаIуагъэх. Виктор Захарченкэм ыцэ зыхыре кIэлэцIыкly ансамблэр иорэдхэмкIэ нахь къаходдъэши тшойгъу. Непэ ахэр кIэлэджакIох, неущ студент хъуягъэх, Пшызэ и Къэралыгъо академическе къэзэкхор хор хэхьажыгъэх, лъэпкx икъирэхэвчийн эхэхэй.

Виктор Захарченкэм тизэдэгүү ёшыгъэхэй зэрэшыхигъэунэфыкIы-

гъэу, «Исламыем» фэдэ ансамблэ Кыблэм, Темыр Кавказым яIеп. Ижъирэ лъэпкx орэдхэр цыфхэм ашыгъупшэжынхэм нэсигъагъэхэм поэ къапегъэкIэжы, цыфхэм алъегъэлэсих. Адыгээм ятарихъ зэрэгъэшшэгъонныр, яфольклор баеу зэрэшытыр «Исламыем» иорэдхэм, къашьоххэм къаIуатэ.

Нэхэе Асплан ыусыгъэ рапсондиехэм лъэпкx шлэжьым уфащэ. «Хагъэуджым изэфакло», фэ-

шльхафхэм уядэуээ, ухэштэхыкы, адыгэмэ ятарихъ гукIэ зыфэогъазэ. Адыгэмэ щынэнгъэм тьогу къинэу къыщаIуагъэр, адыгээр адыгэу дунаим зэрэшыпсэурэр, жьогъо 12-р къызыхэлэдькIыре республике быракъыр адыгэхэр зыщыпсэухэрэ Урысъем ишьолтырхэм, Ижъирэ къэралхэм мамырэу зэрашыбыбатэрэр, лъэпкxэр зэрээфишхээрэр «Исламыем» иорэдхэм, къашьоххэм ахэгъэшагъэх.

«Исламыем» къэзэкхор, Урысъем орэдхэрэ къеIох. Гүнэгъу Краснодар краим концертхэр къыщетых. Пшызэ и Къэралыгъо академическе къэзэкхор Мэшбэшэ Ихъакъэрэ Нэхэе Аспланэрэ зэдаусыгъэу «Ижъирэ орэдьир» къыло зыхыкIэ, рэхвэтэу уедэуун пльэкIырэп. Гур зэрэдээ, нэпсыр къыргэгъэхы. Ныр икъалэу унэм икъигъэм ejэ, ау къыгъээжкыщ, ишагу къыдэхъяжкыщ, ышIэрэп... Онджэкъым икъирэ угъом унэм къыгъээжкыщтэп...

Урысъем, Ахбъазым, Пшызэ язаслуженне артистэу, Адыгейм инароднэ артистэу Хъоджэе Асплан хэушхъафыкIыгъэ адыгэ къашьоху ыгъеуцугъэр къэзэкхорын иартистхэм дахэу къашы.

— Искусствэм лъэпкxэр зэрээзишхээрэр, щынэнгъэр зэрээтийкIуатэрэр тиконцертхэм купкI шльхаэ афхъуугъ, — къытиуагъ композитор цэрийоу Нэхэе Асплан. — «Исламыем» мыгъэ Москва щылагъ, хэгъэгум инэмыкI ишьолтырхэм тиконцертхэр ашыклюштыгъ. Къэралыгъо гъэпсыкIэ илэу Адыгеир зыпсэурэр ильэси 100, «Исламыем» зызэхашагъэр ильэс 30 зэрхъухэрэм афэгъэхыгъэ йофтхъабзэхэм игъекточигъэу тахэлжэшт.

КIэлэцIыкIухэмрэ зыгъэпсэфыгъомрэ

ГъэшIэгъонэу зэнэкъокъугъэх

Урысъем и ДОСААФ икъутамэу Адыгэ Республикэм щынэнгъэм кIэлэцIыкIухэм япсауныгъэ гъэптигъэнным фэгъэхыгъэ зэхахъэ Мыекъопэ районым щызэхищагъ.

Республикэ ДОСААФ-м иофышишэхэу Ирина Манченкэр, Евгений Антошкиныр, АР-м панкратионымкIэ и Федерации илашэу Къэлэшшээ Аскар кIэшакIох фэхъуухи, ильэси 8 — 10 зыныбжь шльэжьыжэхэм, шльэшьэжьыжэхэм язэнжъокъухэр зэхашагъэх.

Псауныгъэр зыщагъэптигъэрэ зыгъэпсэфыгъэу «Солнышкэм» кIэлэцIыкIухэм язэIукIэгъухэр щыкIуагъэх. Пхъапэр зэлэпахызэ къечьагъэх, дэзюм итыхэуи къэ-

чагъэх, къэлэагъэх, дартсым яIэпэлэсэнгъэ къыщагъэлэгъуагъ, армрестлингым зыщагъэгъуагъ.

Апэрэ чыпIэр «Непоседы» зыфилорэ купым ыхыгъ, теклоныгъи 4 зэлжэгъухэм къащидыхыгъ. Ятонэрэ ыкIи ящэнэрэ чыпIэрэ «Улыбкэмрэ» «Лучикимрэ» афагъэшшошагъэх.

ХагъэунэфыкIыре чыпIэрэ зыхыгъэхэм щытхуу тхыльхэр, ыгуаохэр, нэмыхъэри аратыгъэх.

**НэкIубгъор
зыгъэхъазырыгъэр
ЕМТЫЛЪ Нурбий.**

Къатхэхэрэм яшьошIре редакцием иеплъыкIэхэмрэ зэтемыфэнхэ альэкъишт.

Зэхэзыщагъэр
ыкIи къыдэзыгъэ
гъэкIырэр:

Адыгэ Республикэм лъэпкь ИофхэмкIэ, Ижъирэ къэралхэм ачыпсэурэ тильэпкьэгъухэм адьярIе зэхынгъэхэмкIэ ыкIи къэбар жууѓем иамалхэмкIэ и Комитет Адресыр: ур. Крестьянскэр, 236

Редакциер зыдышыIэр:
385000,
къ. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр,
197.

Телефонхэр:
приемнэр:
52-16-79,
Редакцием авторхэм
къайхырэр А4-кIэ
заджэхэрэ тхъапхэу
зипчагъэкIэ 5-м
емыхъухэрэр ары. Са-
тырхэм азыфагу 1,5-рэ
дэлъэу, шрифтыр
12-м нахи цыкIунэу
щытэн. Мы шапхъэ-
хэм адимыштэрэ
тхъагъэхэр редакцием
зэкIегъэжкыжныхъ.

E-mail: adygoe@
mail.ru

Зыщаушыхъятыгъэр:
Урысъе Федерацием
хэутийн ИофхэмкIэ, тел-
радиокъэтын-
хэмкIэ ыкIи зэллы-
гэсэкIэ амалхэмкIэ
и Министерствэ
и Темыр-Кавказ
чыпIэрэ гъэлоры-
шапI, зэраушыхъятыгъэ
номерыр
ПИ №ТУ23-00916

Зыщыхаутырэр
ОАО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
къ. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

ЗэкIэмкIи
пчагъэр
4474
Индексхэр
П 4326
П 3816
Зак. 1126

Хэутийн узчи-
кIэтхэнэу щыт уахътэр
Сыхъатыр
18.00
Зыщыхъятыгъэх
уахътэр
Сыхъатыр
18.00

Редактор шхъаэр
Дэрбэ Т.И.

Редактор
шхъаэр
ицуадзэр
Мэшлэкъо С. А.

ПшьэдэкIыж
зыхырэр секретарыр

**Тхъаркъохъ
А. Н.**